

Universiteit
Leiden
The Netherlands

“Vom Hakenkreuz zum Sowjetstern”: een kritische analyse van Bodo Uhses weg naar het communisme

Borsten, G.

Citation

Borsten, G. (2021, February 17). *“Vom Hakenkreuz zum Sowjetstern”: een kritische analyse van Bodo Uhses weg naar het communisme*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3142386>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3142386>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <https://hdl.handle.net/1887/3142386> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Borsten, G.

Title: "Vom Hakenkreuz zum Sowjetstern": een kritische analyse van Bodo Uhses weg naar het communisme

Issue Date: 2021-02-17

4. Uhse als journalist (1921-1933). Een evenwichtsoefening tussen *Fressen* en *Moral*

Uhse is zijn carrière als schrijver dus als journalist begonnen, in korte tijd opklimmend van zeventienjarig manusje van alles bij een burgerlijk-conservatieve krant naar de positie van hoofdredacteur van de tweede NSDAP-partijkrant van Duitsland. Daarnaast leverde hij regelmatig bijdragen aan periodieken, die zich overwegend in nationaal-revolutionaire hoek bevonden.

De achtergronden die geleid hebben tot zijn ideologische *Werdegang* zijn uit het vorige hoofdstuk duidelijk geworden. Op de wijze waarop ze het verloop van zijn journalistieke loopbaan hebben beïnvloed zal, ingaand op de verschillende fasen van bewustwording, in de hoofdstukken hierna worden ingegaan.

a. Uhse's journalistieke teksten als toetssteen voor zijn autobiografische werk

Zoals eerder in deze dissertatie gesteld is legt Bodo Uhse in zijn autobiografische werk sterk de nadruk op het feit dat hij, ondanks zijn lidmaatschap van de NSDAP, altijd de lijn van de redelijkheid heeft gevolgd, rechtschapen en 'socialistisch' gezind is gebleven, en niet heeft meegewerkt en meegedacht aan de totstandkoming van de door Adolf Hitler ontwikkelde en geïmplementeerde 'duistere' variant van het nationaal-socialisme.²¹² Die lezing is, zo hebben we geconcludeerd, waarschijnlijk sterk gekleurd door het moment waarop hij haar wereldkundig heeft gemaakt, na zijn vlucht uit Duitsland, en door het doel dat hij ermee gehad heeft, zijn acceptatie door zijn overwegend communistische medevluchtelingen in Parijs en door de kaders van de KPD die over zijn lidmaatschap van die partij moesten oordelen.²¹³

De door hem gegeven verklaring voor zijn Irrtümer is door de KPD als legitiem geaccepteerd, en later door zijn biografen niet als omstreden beschouwd. Dat heeft ertoe geleid dat zijn aanvankelijk sympathieke houding jegens het nationaal-socialisme hem in 1948, na zijn terugkeer naar Duitsland, in loopbaantechnisch opzicht geen enkel probleem heeft opgeleverd. Kennelijk heeft men, de gegeven informatie betrouwbaar achtend, het in de dagen rond zijn terugkeer naar Berlijn niet nodig gevonden het relaas van zijn persoonlijke geschiedenis te toetsen. Er heeft, mag daaruit worden afgeleid, nooit systematisch onderzoek plaatsgevonden naar zijn politieke motivatie, naar zijn werkelijke politieke drijfveren gedurende de periode van voor zijn *Ausbürgerung* in 1933. Een onderzoek aan de hand van de voor zijn vertrek uit Duitsland in dat jaar ontstane, onafhankelijk van de supervisie door de

²¹² Vgl. hiertoe *Söldner und Soldat*, maar ook *Irrtümer und Umwege* en de *Kurze Autobiographie*, allen uit 1934 - 1935.

²¹³ Zie ook hoofdstuk 3, p. 39f van deze dissertatie.

KPD gepubliceerde teksten van zijn hand heeft evenmin plaatsgevonden. Dat is een gemis, want met name datgene wat hij in zijn rol van journalist heeft geschreven zou uiterst informatief geweest zijn in een analyse van zijn politieke denkbeelden.²¹⁴ Zoals gezegd is alleen door de Uhse-onderzoeker Kay Dohnke, ruimschoots postuum, een aantal bijdragen gepubliceerd waarin in meer inhoudelijke zin wordt ingegaan op Uhse's ideologische Werdegang en op hetgeen hij als journalist heeft nagelaten.²¹⁵

Die vrijwel totale onbekendheid van Uhse's journalistieke werk – Dohnke beperkt zich in zijn artikelen tot een globale bespreking van enkele publicaties die Uhse's rol in het politieke leven in Ingolstadt en Itzehoe toelichten – maakt het voor ons interessant om dat, grofweg ontstaan tussen zijn komst naar Bamberg in 1921 en zijn vertrek bij de *Schleswig-Holsteinische Tageszeitung* in de zomer van 1930, te gebruiken om zijn oorspronkelijke standpunten ideologisch te duiden, om in te gaan op de zuiverheid van hetgeen hij ons daaromtrent aan informatie heeft nagelaten. Het zijn tenslotte – met zijn schaarse literaire probeersels uit die periode – vrijwel de enige publicaties die hij heeft geschreven zonder dat de ideologische schaduw van de KPD over zijn onafhankelijkheid als schrijver viel, hem in zijn spontaneïteit beperkte. Dat maakt analyse van de teksten interessant: hoe verhoudt de boodschap die hij erin verkondigd heeft zich tot hetgeen hij in later jaren gepubliceerd heeft, en in welke mate is zijn toegenegenheid tot de – vrij expliciete – denkbeelden van de NSDAP erin zichtbaar.

Alvorens we ons aan die analyse wijden is het van belang dat we ons eerst een beeld vormen van de historische context en de achtergrond – in maatschappelijk, maar ook in psychosociaal opzicht (dat aspect is in hoofdstuk 2 al kort besproken) – waartegen zijn standpunten zich hebben kunnen ontwikkelen. Die achtergrond wordt tenslotte niet alleen bepaald door de mate van onafhankelijkheid waarmee hij in het leven stond, maar ook door de sociaaleconomische omstandigheden, de 'conjunctuur' waaronder hij leefde. Wat bij die analyse ook, en misschien wel met name van belang is, is de invloed die zijn opdrachtgevers op hem uitoefenden. Zij zijn tenslotte degenen geweest die bij 'zijn' kranten aan de touwtjes trokken, die de signatuur, de dominante politieke lijn ervan bepaalden. Ik laat bij een bespreking van zijn journalistieke werk de periodieken waarin hij vanaf 1928 publiceerde op dit moment nog even buiten beschouwing: die zijn fundamenteel anders van toonzetting; ze zullen aan bod komen in hoofdstuk 8.

²¹⁴ Er zijn geen dossiers over Uhse in relatie tot zijn NSDAP-verleden in de staatsarchieven van de DDR, in het bijzonder in die van het voormalige MfS, het *Ministerium für Staatsicherheit*, aanwezig. Vgl. www.bstu.de, geraadpleegd 18-10-2019.

²¹⁵ Vgl. (o.a.) Kay Dohnke (1991), „Propagandistische Aktion“, p. 287 - 300.

Niet alleen het begrip van Uhse – ideologische en functionele - afhankelijkheid van zijn broodheren is van belang bij de beoordeling van de journalistieke teksten, ook dient zijn – zich door de jaren ontwikkelende - maatschappelijke rol begrepen te worden. Die rol heeft betrekking op de mate waarin hij als reporter en als (hoofd)redacteur bij een krant, die een deel van de berichtgeving in een stad of regio voor haar rekening nam, invloed kon uitoefenen op de meningsvorming onder het publiek. Daarbij is een uitleg van de werking van het persbedrijf – en dan in onderhavig geval voor wat betreft de regionale pers – en haar rol als nieuwsbrenner in die jaren eveneens onontbeerlijke informatie die ons Uhse's rol als opinie-maker kan verduidelijken. De invloed van een krant op de meningsvorming kon in die dagen immers groot zijn, zelfs zo, dat zij effectief als propaganda-instrument ingezet kon worden, vaak door het verschil tussen 'nieuws' en 'mening' in de berichtgeving bewust te versluieren, een onderscheid dat na 1945 dan ook door de geallieerden als nadrukkelijke verplichting voor krantenuitgevers in hun licentievoorwaarden werd opgenomen.²¹⁶

De waarde die bij de NSDAP gehecht werd aan het beschikken over een krant voor de verspreiding van haar ideologie en het aan zich binden van de partijleden verklaart tevens de vastbeslotenheid van de kaders van de partij, die het belang van de inzet van propaganda als middel om aanhang te verwerven als geen ander erkenden, om, naast de rijksbreed aangeboden *Völkische Beobachter*, een netwerk van regionale dagbladen op te zetten door het stichten van nieuwe en het overnemen van bestaande kranten.²¹⁷

In de komende hoofdstukken bespreken we Uhse's jaren in de journalistiek en proberen zijn werkzaamheden, belevenissen en beslissingen in het Duitsland van voor 1933 te schetsen. De hoofdstukken geven biografische details, en trachten daarnaast datgene dat door Uhse in de autobiografische publicaties wordt gesteld omtrent zijn politieke keuzes te toetsen, onder andere door een interpretatie van zijn journalistieke teksten. De daaruit voortkomende informatie moet met enig voorbehoud beoordeeld worden, want hoewel het waarschijnlijk is dat hij zijn standpunten daadwerkelijk vrij verkondigde – zijn standvastige trouw daaraan heeft hem uiteindelijk tweemaal – in 1928 bij *Der Donaubote* en in 1930 bij de *Schleswig-*

²¹⁶ "Das Prinzip der Trennung von Nachricht und Meinung war vor allem den beiden angelsächsischen Besatzungsmächten heilig. Der deutschen Pressetradition war dieser Grundsatz fremd. Amerikaner und Briten betrachteten ihn jedoch als entscheidend für die Herstellung demokratischer Zustände in der öffentlichen Kommunikation"; In: Wolfgang Benz (2005). „Demokratisierung und Entnazifizierung durch Erziehung“. *Informationen zur politischen Bildung*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung. Bron: <http://www.bpb.de/izpb/10067/demokratisierung-durch-entnazifizierung-und-erziehung?p=all; stand: 18-10-2019>.

²¹⁷ Hitlers standpunt – in 1934 – was, dat "die Presse [...] ein Erziehungsinstrument [sei], um ein Siebzig-Millionen-Volk in eine einheitliche Weltanschauung zu bringen." Zie: Z.n. (2013). „Hitlers tägliche Helfer. Zeitungspressen als Machtinstrument“, in: *Der Tagesspiegel*, 21-5-2013; bron: www.tagesspiegel.de/medien/hitlers-taegliche-helfer-zeitungspressen-als-machtinstrument/8234640, stand 18-10-2019.

Holsteinische Tageszeitung - zijn baan gekost - dient ervan uitgegaan te worden dat er enige verkleuring is ontstaan in de toonzetting van zijn artikelen. Met de economische noodzaak van het behoud van een betaalde baan in het achterhoofd diende hij tenslotte enigszins rekening te houden met de ideologische vooringenomenheid van zijn respectievelijke broodheren, met zijn lezerspubliek en met zijn adverteerders.

Op basis van de uit het nieuwe en bestaande materiaal gedestilleerde feiten zal worden getracht Uhse te begrijpen vanuit zijn rol als deelnemer aan en chroniqueur van de tijd waarin hij leefde. Er zal worden ingegaan op de functies die hij gedurende zijn werkzaamheden voor de verschillende dagbladen bekleed heeft, op de keuzes die hij gemaakt heeft, op zijn verantwoordelijkheden en, waar dat mogelijk is, op de evolutie die hij in ideologisch opzicht heeft doorgemaakt. Op die wijze zal een bijdrage worden geleverd aan de Uhse-biografie, een bijdrage, die aan de hand van recent beschikbaar gekomen, voor de eerdere biografen onbekende of niet toegankelijke bronnen nieuwe feiten presenteert, en die aan de hand daarvan, middels een nieuwe, contemporaine interpretatie, Uhse's plaats in en betekenis voor de politieke geschiedenis van Duitsland uiteenzet. Doel daarvan is duidelijk te maken welke mechanismen hem hebben doen kiezen voor het nationaal-socialisme, en later, een keuze die voor hem kennelijk op dat moment volslagen logisch was, voor de ogenschijnlijk diametraal daaraan tegenovergestelde KPD.

b. Uhse als journalist: een carrière in vogelvlucht

Uhse's journalistieke loopbaan in Duitsland²¹⁸ besloeg de periode van zijn komst naar Bamberg in mei 1921 tot zijn vlucht uit het land, in april 1933, van zijn zeventiende tot zijn negenentwintigste jaar. Hij ontwikkelde zich in enkele jaren tijd van "gelangweilter Provinzreporter"²¹⁹ tot regionaal in aanzien staande hoofdredacteur van de *Schleswig-Holsteinische Tageszeitung*, op dat moment een van de twee formeel onder auspiciën van de NSDAP uitgegeven kranten in Duitsland.²²⁰

In de jaren van 1921 tot 1926 was hij achtereenvolgens als stagiair,²²¹ als reporter²²² en als redacteur in dienst bij het – zo zegt hij zelf – burgerlijke²²³ *Bamberger Tagblatt*. Later, van

²¹⁸ We maken hier een onderscheid tussen Uhse als 'onafhankelijk' journalist in Duitsland voordat hij in de invloedssfeer van de KPD terecht kwam, en de periode dat hij als lid van die partij in Parijs en in Mexico werkzaam was. Hij heeft in Parijs een aantal recensies geschreven voor het *Pariser Tageblatt/de Pariser Tageszeitung*; (zie o.a. Gerda Raßler (1989), p. 83). In Mexico heeft hij gepubliceerd in tijdschriften als *Freies Deutschland* en *Futuro*. Vgl. Hanffstengel, p. 211f.

²¹⁹ Kay Dohnke (1994). „Völkischer Nationalismus“, p. 2.

²²⁰ De andere was zoals bekend de landelijk verspreide, in München verschijnende *Völkische Beobachter* (1920-1945); hoofdredacteur van die krant was Alfred Rosenberg (1893 - 1946).

²²¹ Over het algemeen wordt de term *Volontär* gebruikt om zijn functie te omschrijven. Uhse gebruikt, in een brief aan Hans Severit van 2 juni 1921, zelf ook de benaming *Schriftleitungslehrling*. Vgl. Günter Caspars *Nachbemerkung*, in: GW I, p. 629.

mei 1927 tot de zomer van 1930 bekleedde hij achtereenvolgens de functies van redacteur en Schriftleiter bij de in het Beierse Ingolstadt gevestigde *Donaubote* en van Hauptschriftleiter bij de *Schleswig-Holsteinische Tageszeitung* in het een vijftigtal kilometer ten noorden van Hamburg gelegen Itzehoe, allebei kranten die zich afficheerden als nationaal-socialistisch. De *Donaubote* was een niet rechtstreeks aan de NSDAP gelieerde krant maar was aan de partij toegewijd dankzij de inbreng van haar uitgever, de *Schleswig-Holsteinische Tageszeitung* was officiële partijkrant van de NSDAP, de partij waarvan hij eerder, in 1927, lid was geworden.

Naast de vele bijdragen aan beide bovengenoemde kranten schreef hij, vanaf ongeveer 1928 tot enkele maanden voor zijn vertrek uit Duitsland in april 1933, artikelen voor een aantal tijdschriften, aanvankelijk deels afkomstig uit de renstal van het *Kampf-Verlag* van de gebroeders Strasser.²²⁴ In de laatste jaren voor de Machtergreifung, vanaf de vroege herfst van 1930, publiceerde hij, onder meer als lid van het *Internationale europäische Bauernkomitee*²²⁵ en als secretaris²²⁶ van het Reichsbauernkomitee²²⁷ veelvuldig artikelen en schot-schriften in diverse communistische en nationaalbolsjewistische tijdschriften. De toon ervan was, in lijn met de ideologische geloofsrichting van hun lezerspubliek, sterk agitatorisch.

Toen hij concludeerde dat zijn ideeën met betrekking tot een nationaal-socialistische omwenteling steeds meer begonnen af te wijken van hetgeen hem vanuit het *Braune Haus* in München²²⁸ door Adolf Hitler werd gedicteerd, besloot hij om de partij te verlaten en verloor hij zijn baan. Hitlers principes waren voor Uhse van een wat al te kleinburgerlijk-kapitalistische snit om als leidraad voor een nieuw vorm te geven Duitsland te dienen. Hij was toen pas zesentwintig jaar oud, en had al een complete carrière in de journalistiek achter de rug.

²²² Een exacte datum voor zijn formele indiensttreding, zijn promotie van *Volontär* tot *Reporter*, is niet vast te stellen; meldt hij in *Söldner und Soldat* dat hij als 17-jarige nog een *Zuschuß*, een bijdrage ontvangt van 50 Mark (S&S, p. 18), wanneer de grote inflatie inzet in 1922 inzet spreekt hij al van *Monatsgehalt*, een salaris. Omdat hij dat feit in *Söldner und Soldat* positioneert vóór de moord op Walter Rathenau, die plaatsvond op 24 juni 1922, ligt het voor de hand dat hij in de eerste helft van 1922 als reporter in loondienst is aangenomen, wellicht zelfs per 1 januari 1922.

²²³ Uhse gebruikt zelf het predicaat “bürgerlich”, de in DDR-terminologie gebruikelijke term om een voor- of niet-socialistische orde aan te duiden, nationalistisch en kapitalistisch van snit; zo slaat de “bürgerliche Epoche” (vgl. Max Schröder, GW I, p.5) op de periode vóór 1933, die niet alleen de Republiek van Weimar omvat, maar ook de periode daarvoor, de tijd waarin “Spießertum, Bürgerlichkeit, Kapitalismus” (aldus Franz C. Weiskopf, *Almanach*, p. 19) de maatschappelijke orde kenmerkten.

²²⁴ Hierop wordt in hoofdstuk 8 nader ingegaan.

²²⁵ m.z. (1954). ‘Bodo Uhse’, in: *Die Zeit*, Jg. 1954, Nr.33, 19-8-1954. Bron: <http://www.zeit.de/1954/33/bodo-uhse/komplettansicht>.

²²⁶ Het Reichsbauernkongreß werd op 23 en 24 januari 1932 in Berlijn gehouden.

²²⁷ „Leben und Werk. Eine Chronik“, in: *Almanach*, p. 362.

²²⁸ Het hoofdkwartier van de NSDAP, Schellingstraße 50.

Het is moeilijk te achterhalen welke mechanismen verantwoordelijk geweest zijn voor het vlotte verloop van zijn loopbaan, wat er de oorzaak van is geweest dat hij in een zo korte tijd de belangrijke functie van Hauptschriftleiter bereikte. Op grond van Uhse's uitspraken daaromtrent, onder andere in *Söldner und Soldat*, is het aannemelijk te veronderstellen dat zijn netwerk onder de politieke elite een rol gespeeld heeft in zijn snelle *Aufstieg*.²²⁹ Zelf geeft hij aan dat met name de Strassers hem op het juiste moment een duwtje in de rug hebben gegeven.²³⁰ Daarnaast is hij ongetwijfeld ook geholpen door zijn vlotte schrijfstijl. Globale lezing van de artikelen die hij als onafhankelijk journalist en redacteur heeft geschreven, nog niet onder het juk van de KPD, laat zien dat die, voor wat betreft het vuur dat eruit spreekt – zowel in stilistische vaart als in *commitment* – in schril contrast staan tot zijn in later jaren tot stand gekomen essays en boeken.²³¹

Uit de eerste jaren van zijn carrière bij het *Bamberger Tagblatt* zijn er maar weinig artikelen te identificeren die ontwijfelbaar aan Uhse zijn toe te schrijven omdat hij ze niet met zijn initialen of anderszins ondertekende. Dat liet zijn functie niet toe: hij had het aan het eind van zijn verblijf in Bamberg geschoupt tot redacteur “... für den “sportlichen Teil und Sonstiges””.²³² Desalniettemin kan gesteld worden dat hij op min of meer zakelijke wijze – de uitzonderingen daarop die wijzen in de richting van een opportunistische Uhse worden in een later stadium aangehaald – en met vlotte pen schreef. Dat gold met name voor het bespreken van sociale of politieke kwesties, ook al moest hij zich onderschikken aan de burgerlijk-nationalistische uitgangspunten van de krant en het blauwe potlood van zijn hoofdredacteur.²³³

Als Schriftleiter bij de *Donaubote* in Ingolstadt en later als Hauptschriftleiter bij de *Schleswig-Holsteinische Tageszeitung* in Itzehoe schreef hij eveneens in een vlotte stijl en met een iro-

²²⁹ Uhse zegt hierover zelf: „Meine Bereitwilligkeit und sein (hier Otto Strassers) Werben auf der Suche nach Bundesgenossen trafen sich und schufen rasch ein enges Band der Vertraulichkeit. Er [...] weihte [...] mich in die Geschichte der vergangenen Kämpfe und in ihre neue Pläne ein“. *Söldner und Soldat*, in: *GW I*, p. 150 f. Zie ook *Irrtümer und Umwege*, in: *GW I*, p. 596 – 597.

²³⁰ Die aanname wordt bevestigd door een brief dd. 30-9-1928 van Paul Schneider aan Arnold Moll omtrent de oprichting van de *Schleswig-Holsteinische Tageszeitung*: “Der politische Redakteur (Uhse, gb) ist uns von Pg. (Parteigenosse, gb) Gregor Strasser empfohlen worden”. Vgl. Dohnke (1991), p. 289. Zie ook hoofdstuk 4.g.1 van deze dissertatie.

²³¹ Elders in deze dissertatie wordt gesteld dat Uhse zich gedurende zijn werk ondergeschikt zag aan de grillen van de eigenaar van bijvoorbeeld de *Donaubote*, waaruit zou kunnen worden afgeleid dat hij onder die omstandigheid ook niet in vrijheid heeft kunnen schrijven. Desalniettemin lijkt hij, de teksten in ogenschouw nemend, en in aanmerking genomen dat hij juist in die periode lid van de NSDAP werd, als journalist redelijk onafhankelijk geweest te zijn. Zie hoofdstuk 4.f.

²³² Het colofon vermeldt Uhse in die functie op 31 december 1926 voor het laatst. *Bamberger Tagblatt*, Jhr. 92, Nr. 303, 31-12-1926, p. 1.

²³³ Vgl. *Söldner und Soldat*, in: *GW I*, p. 18-19; ook: Bodo Uhse (z.j.). „Abschied von einer kleinen Stadt. Aus dem Leben des Georg Scherff“; in: Gerhard C. Krischker (1987). *Bambergers unbequeme Bürger*. Bamberg: Colibri, p. 14ff.

nische, zich soms tot sarcastisch ontwikkelende ondertoon. Daardoor ontstaat de indruk dat hij, onafhankelijk van zijn broodheren, meestal vrij was om te schrijven wat hij wilde. Zijn artikelen waren van een levendige agitatorisch-radical scherpste, die hem de reputatie van een van de “radikalsten und begabtesten Journalisten” in NSDAP-kring gaven,²³⁴ een reputatie die hem in zijn rol van partijideoloog bevestigde, en die hem deuren naar meer en andere politieke activiteiten dan alleen de journalistiek opende: “Anfangs als weltläufiger Journalist mit intellektuellem Prestige in Itzehoe relativ isoliert, erschließen sich für Uhse zunehmend Positionen in anderen [...] Bereichen des politischen Feldes, die er im Interesse des Ausbaus bzw. der Konsolidierung seiner persönlichen Einflußsphäre besetzt”.²³⁵

Zijn vertrek uit Bamberg, eind 1926, was ingegeven door de wens het literaire pad op te gaan, te gaan schrijven. Zover lijkt het niet te zijn gekomen. De persdienst, die hij in Berlijn had opgezet om in zijn levensonderhoud te voorzien, kostte hem te veel tijd en leverde te weinig op.²³⁶

Zijn pragmatisme won het in enkele maanden van zijn droom: na de korte onderbreking in Berlijn accepteerde hij een redacteurschap en later het Schriftleiderschap van een nieuw in het leven te roepen krant van nationaal-socialistische signatuur, *Der Donaubote* in Ingolstadt (1927-1928). Het eerste officiële nummer daarvan verscheen op 1 juni 1927. Uiteindelijk eindigde hij zoals gezegd als Hauptschriftleiter bij de *Schleswig-Holsteinische Tageszeitung* in Itzehoe (1929-1930).²³⁷

Als Schriftleiter, de functie die hij op het laatst bij de *Donaubote* bekleedde,²³⁸ had hij een veel grotere vrijheid dan bij het burgerlijke *Bamberger Tagblatt*. Bovendien kwamen zijn agitatorische kwaliteiten veel nadrukkelijker tot uiting, overigens niet in de laatste plaats door de signatuur van de krant, die fel antidemocratisch was en er niet terugschrok voor rabiaat antisemitisch taalgebruik.²³⁹ Hoewel Uhse zijn bijdragen niet consequent onderte-

²³⁴ Marcel Reich-Ranicki (2002). *Deutsche Literatur in West und Ost, Prosa seit 1945*. 3. Auflage. München: dtv, p. 340, naar Ernst von Salomon in *Der Fragebogen*.

²³⁵ Dohnke (1991) “Propagandistische Aktion”, p. 291.

²³⁶ Hij geeft later aan dat hij zich de “furchtbare Hunger” uit die tijd herinnert. Zie Caspars „Chronik“, in: *Almanach*, p. 357.

²³⁷ *Kurze Autobiographie*, in: GW I, p. 599.

²³⁸ *Der Donaubote* kwam voor het eerst uit op 28 mei 1927 met een *Werbenummer*, onder het *Schriftleiderschap* van een zekere *Major a.D.* Hermann Schmidt; het eerste nummer waarin Bodo Uhse als *Schriftleiter* in het colofon wordt genoemd is Nr. 152, van 1-12-1927. *Landesarchiv Schleswig-Holstein*, Abt. 399.251.

²³⁹ In een niet ondertekend voorpagina-artikel van het allereerste nummer waarbij Uhse als *Schriftleiter* wordt genoemd is sprake van een rabiaat antisemitische toonzetting; het gaat, naar aanleiding van een rechtszaak tegen een handelaar over “der Dawesjude”, “der Berliner Jude”, van “das letzte Ziel der Juden” (namelijk het “bewuchern der Goi”), en “der Jude ist von Geburt der Todfeind des Christentums”, dit alles in een halve kolom. Hoewel niet is vast te stellen of het artikel van zijn hand is, is het in elk geval onder zijn verantwoordelijkheid als hoofdsredacteur geplaatst. *Donaubote*, Jg. 1, Nr. 152, 1-12-1927.

kende zijn de artikelen in stilistisch opzicht redelijk nauwkeurig als de zijne te identificeren.²⁴⁰ Dat komt door de vele beeldspraken waarvan hij zich bediende en zijn neiging om de lezer allerlei morele dilemma's voor te houden. Dat dat niet altijd in zijn voordeel heeft gewerkt zal later blijken.

²⁴⁰ Hij gebruikte aanvankelijk zijn initialen, B.U., als *Namenskürzel* onderaan de tekst; later in zijn carrière zou hij daarnaast een aantal pseudoniemen gaan gebruiken.